

2.8 || ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ || У СИСТЕМІ КООРДИНАТ || ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Міжнародна інтеграція (політична, економічна) і глобалізація, унаслідок яких відбувається лібералізація економічних, торговельних, політичних і гуманітарних зв'язків, спрощення візового режиму, крім позитивного впливу, зумовлюють і низку негативних факторів, серед яких – збільшення сприятливих можливостей для розвитку злочинності та її нових видів.

Організована злочинність протягом десятиліть залишається однією з найбільших небезпек для політичного та економічного розвитку багатьох країн світу. Найчастіше потерпають від її негативних впливів держави, які перебувають в стані суспільно-політичних трансформацій. Не є винятком, на жаль, і Україна. Організовані злочинні спільноти, які діють в Україні, охопили найприбутковіші злочинні ринки і мають міцні відносини з іноземними «партнерами». У зв'язку із цим на часі є розгляд питання мінімізації негативного впливу організованої злочинності в контексті зарубіжного, насамперед європейського, досвіду. Прагнення України до набуття членства в Європейському Союзі потребує наближення й узгодження законодавства, правозастосовної діяльності в цій сфері не тільки до норм і стандартів ЄС, а й держав – членів спільноти.

Згідно з результатами досліджень, проведених Радою з розробки глобального плану боротьби з організованою злочинністю, яка діє під егідою світового економічного форуму (World Economic Forum), нелегальний обіг наркотичних засобів і сфальсифікованих товарів становить приблизно 8 % від усієї світової торгівлі¹. Отже, ефективна протидія організованій злочинності, зважаючи на приголомшливий розмах отриманих нею прибутків, потребує

¹ Global Agenda Council on Organized Crime 2012-2013 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/content/global-agenda-council-organized-crime-2012-2013>. – Заголовок з екрана.

глобального реагування на її виклики на засадах широкої міжнародної співпраці й кооперації, подолання міждержавних законодавчих колізій.

Важливим елементом стратегії протидії організованій злочинності є законодавче вирішення і закріплення основних положень, згідно з якими особи, діяння яких містять ознаки організованої злочинної діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності.

Зрозуміло, що кожна країна має свою специфіку в зазначеній сфері. Так, окремі держави англо-американської правової сім'ї на законодавчому рівні закріпили кримінальну відповідальність за змову на вчинення злочину, хоча в кримінальних кодексах окремих країн континентальної системи права цей інститут також існує. У вітчизняному кримінальному праві змова – це ознака, притаманна різним формам співучасті.

У кримінальних кодексах іншої підгрупи країн кримінально караними є злочини, вчинені різними видами злочинних угруповань – «організованими групами», «злочинними організаціями або асоціаціями». Наприклад, в Італії найбільш небезпечними є злочинні організації мафіозного типу. Для того щоб позбавити організованих злочинців можливості уникнути відповідальності за участь і керівництво злочинною організацією, у США, а потім в Італії, Німеччині, інших країнах були прийняті відповідні норми, які криміналізували саме створення й участь у діяльності злочинної організації (асоціації, банди тощо). Норми кримінальних кодексів Іспанії, Франції, Греції до організованої злочинності прирівнюють такі спільноти, які займаються певним видом забороненої діяльності. Опис цієї діяльності (перелік злочинів) подається або в кримінальному, або кримінально-процесуальному законодавстві.

Для забезпечення однакових підходів і схожості принципів контролю над організованою злочинністю міжнародна спільнота, уособленням якої є різні міжнародні загальні та регіональні організації, спеціально розробляє і пропонує всім державам правові акти – конвенції, рекомендації та інші нормативні документи – для узгодження як стратегічних, так і тактичних заходів для запобігання та протидії їй.

Організація Об'єднаних Націй є головним міжнародним органом, на який покладено завдання здійснення єдиної антизлочинної політики в усьому світі. Конгреси ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя є тими міжнародними форумами, на яких розробляються міжнародні угоди і приймаються стратегічні рішення, виконання яких потребує тісного міжнародного співробітництва.

Безпосередньо реалізує антизлочинну (кримінологічну) політику ООН її підрозділ – Відділ із наркотиків та злочинності (UNODC), створений у 1997 р.¹ Відділ сприяє ратифікації та виконанню відповідних міжнародних угод, конвенцій, організовує проведення регіональних і місцевих семінарів, які дозволяють їх учасникам виявляти та обговорювати конкретні вимоги та кроки, необхідні для ратифікації і (або) виконання конвенцій. У політичному плані семінари дають можливість державним діячам високого рівня побачити успіхи процесу ратифікації міжнародних документів та отримати всебічну інформацію про зусилля інших держав, а також сприяють виробленню ефективних заходів для запобігання злочинності на національному рівні.

У 2012 р. резолюцією Економічної і Соціальної Ради ООН було затверджено Стратегію на 2012–2015 рр., упровадження якої покладено на Відділ із наркотиків та злочинності². У ній вагоме місце займають такі проблеми, як протидія транснаціональній організованій злочинності, контрабанді та незаконному обігу наркотиків, корупції, тероризму, питання законності, а також дослідження та аналіз тенденцій злочинності.

Щодо нормативних та інших актів ЄС, то, за оцінками фахівців, до 2010 р. тільки у сфері протидії організованій злочинності й шахрайству діяло майже 150 різних правових актів ЄС.

¹ About UNODC [Електронний ресурс] / UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime. – Режим доступу: <http://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html?ref=menutop>. – Заголовок з екрана.

² Strategy for the period 2012–2015 for the United Nations Office on Drugs and Crime [Електронний ресурс] / UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/about-unodc/UNODC_2012_-_2015_Resolution_ECOSOC_merged.pdf. – Заголовок з екрана.

У 2004 р. Європейською радою було затверджено Гаазьку програму створення «зони свободи, безпеки і юстиції» на 2005–2010 рр., одним із завдань якої був перехід від реактивного до проактивного (випереджувального) підходу у сфері протидії організованій злочинності¹.

У грудні 2007 р. глави держав та урядів держав – членів ЄС підписали Лісабонський договір (Лісабонський договір, що вносить зміни в Договір про Європейський Союз та Договір про створення Європейського Співтовариства), який набув чинності 1 грудня 2009 р. У частині 2 ст. 2 Лісабонського договору зазначено, що Союз має запропонувати своїм громадянам простір свободи, безпеки та юстиції без внутрішніх кордонів, у якому свобода руху осіб забезпечується разом із відповідними заходами щодо контролю на зовнішніх кордонах, надання притулку, імміграції, запобігання злочинності і боротьби з нею. Отже, простір свободи, безпеки та юстиції є сукупністю правил і практичних дій, які розробляє ЄС для захисту своїх громадян від широкого спектра внутрішніх і зовнішніх загроз. У питаннях боротьби з організованою злочинністю і тероризмом, регулювання міграційних потоків країни світу й організації апелюють до ЄС як до повноправного учасника міжнародних переговорів².

25 жовтня 2011 р. Європейський парламент прийняв резолюцію щодо організованої злочинності в Європейському Союзі, у якій окреслено головні стратегічні напрями, на які мають спрямовуватися зусилля держав-членів і Співтовариства в цілому³. Зокрема, наголошується на важливості

¹ The Hague Programme – Ten priorities for the next five years [Електронний ресурс] : (10th May 2005) / European Commission // Europa. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/doc/08_organised_crime_en.pdf. – Заголовок з екрана.

² Див.: Право Європейського Союзу [Текст] : учебник / под ред. С. Ю. Кашкіна. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт : ИД Юрайт, 2011. – С. 931–935; Договір про функціонування ЄС [Текст] // Основи права Європейського Союзу [Текст] : нормат. матеріали / за заг. ред. М. В. Буроменського. – Х. : ФІНН, 2010. – С. 47–221.

³ European Parliament resolution of 25 October 2011 on organised crime in the European Union [Електронний ресурс] // The European Parliament. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0459&language=EN>. – Заголовок з екрана.

удосконалення європейського законодавства, знищенні вкоріненої на теренах ЄС організованої злочинності мафіозного типу, вдосконаленні функціонування європейських структур, які є відповідальними за боротьбу з організованою злочинністю і зміцнення відносин з іншими міжнародними інституціями, розробці заходів протидії в специфічних сферах діяльності організованої злочинності.

Організована злочинність залишається найголовнішим викликом внутрішній безпеці в Євросоюзі. Тому в листопаді 2010 р. Європейською комісією було прийнято Стратегію внутрішньої безпеки ЄС на 2011–2014 роки¹. Роль ЄС у цій Стратегії складається із загальної політики, законодавства і практичної поліцейської та судової співпраці, управління кордонами і реагування на кризові ситуації. Було запропоновано п'ять стратегічних цілей для досягнення більш ефективних дій у сфері запобігання і протидії організованій злочинності, тероризму, радикалізації, кіберзлочинності, а також охорони кордонів.

Обов'язок виконувати Стратегію покладено на постійний комітет Європарламенту з оперативного співробітництва у сфері внутрішньої безпеки (COSI), який було створено згідно зі ст. 71 Лісабонської угоди². Він складається з високопоставлених чиновників міністерств внутрішніх справ держав – членів ЄС, а також представників Комісії. Співробітники Євроюсту, Європолу, Фронтексу та інших відповідних органів можуть бути запрошені для участі в засіданнях COSI як спостерігачі. Отже, комітет можна назвати прообразом європейського міністерства внутрішніх справ.

У квітні 2012 р. у рамках Європарламенту було створено новий тимчасовий Спеціальний комітет з питань протидії організованій злочинності, корупції і відмивання бруд-

¹ Internal Security Strategy [Електронний ресурс] // The European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/internal-security/internal-security-strategy/index_en.htm. – Заголовок з екрана.

² Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI) [Електронний ресурс] // The European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/internal-security/cosi/index_en.htm. – Заголовок з екрана.

них грошей (CRIM)¹. Нещодавно комітет вніс пропозиції щодо запровадження посади європейського прокурора для захисту фінансових інтересів ЄС, уведення загальноєвропейського визначення злочинів мафіозного типу, установлення нових правил для захисту державних тендерів від впливу організованої злочинності і використання конфіскованих злочинних активів на користь громади².

Члени Комітету мають право відвідувати національні та європейські органи влади, а також проводити слухання з представниками органів влади ЄС та національних органів влади. При цьому на слухання можуть запрошуватися представники бізнесу, громадянського суспільства, жертви організованих злочинних угруповань, а також офіційні особи, у тому числі судді.

Підкреслимо, що в нормативно-правових та інших актах Європейського Союзу, а також Ради Європи передбачено комплексні стратегії щодо законодавчого та організаційного забезпечення протидії організованій злочинності (навчання та обмін кадрами, посилення міждержавної кооперації та координації), гармонізації законодавства країн членів, пошуку новацій у вищезазначеній сфері, зміцнення ресурсного забезпечення правоохоронних органів, проведення більш глибоких наукових досліджень.

Найважливішим міжнародним нормативним актом, спрямованим на протидію організованій злочинності, є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також три Протоколи, що доповнюють її³. Конвен-

¹ European Parliament. Committees [Електронний ресурс] // The European Parliament. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/crim/home.html#menuzone>. – Заголовок з екрана.

² Stepping up the EU fight against organised crime: first proposals tabled [Електронний ресурс] // The European Parliament. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/content/20130318IPR06657/html/Stepping-up-the-EU-fight-against-organised-crime-first-proposals-tabled>. – Заголовок з екрана.

³ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] : прийнята резолюцією 55/25 Ген. Асамблеї від 15 листоп. 2000 р. : ред. від 04.02.2004 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_789&p=1228117189160723. – Заголовок з екрана.

ція спрямована на взаємодію та прискорення співробітництва між різними державами за допомогою процедур, передбачених у ній: взаємної правової допомоги, видачі злочинців, обміну інформацією про всі аспекти злочинів, що охоплюються цією Конвенцією, обміну працівниками та їх навчання, проведення спільних розслідувань, співробітництва з метою конфіскації, спеціальних методів розслідування тощо.

Зараз діє Конференція учасників Конвенції (наразі відбулося шість засідань, останнє – у жовтні 2012 р.) із широким спектром завдань: від забезпечення технічної підтримки до обміну інформацією і співпраці з іншими зацікавленими організаціями в контролі за дотриманням Конвенції і Протоколів до неї – усе те, що сприяє ефективній реалізації Конвенції.

У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності знайшли відображення концептуальні основи новітніх стратегій запобігання організованій злочинності. Перший напрям охоплює стратегії з обмеження злочинної діяльності через скорочення наявних чи майбутніх можливостей для організованих злочинних груп діяти на законних ринках, використовуючи доходи від злочинів. Їх практичне втілення здійснюється за допомогою законодавчих, адміністративних та інших заходів. Другий напрям у межах стратегій запобігання злочинності передбачає необхідність знизити рівень уразливості законної економіки для того, щоб перешкодити можливому проникненню в неї організованих злочинних спільнот. При здійсненні цього стратегічного напрямку потрібно враховувати, що успіх у політиці передбачає оптимальне сполучення заходів регулювання і дерегуляції.

Зараз усе частіше різні країни починають розробляти й упроваджувати особливі заходи запобігання організованій злочинності, які охоплюють різного роду програми, розроблені для впливу на громади, а також заходи, спрямовані на вдосконалення регуляторної політики держави.

Більшість із цих стратегій охоплюються межами *ситуаційного запобігання* організованій злочинності, яке спрямоване на зменшення можливостей злочинців учинити

будь-які суспільно небезпечні дії шляхом зміни їх уявлень щодо перспектив бути покараними за злочини, а також роблячи злочини більш ризикованими, складнішими для вчинення і створюючи умови для зменшення винагород від їх вчинення¹.

Звернімо увагу на таке. Для ефективної протидії організованій злочинності однією з міжнародних рекомендацій є така: при розробці стратегій антизлочинної політики, включаючи законодавство та інші заходи, держави повинні враховувати структурні особливості злочинних організацій і способи їх діяльності². У зв'язку з цим слід наголосити, що в останні 10 років зарубіжними науковцями все частіше відзначається, що найбільш небезпечні злочинні угруповання не мають сталої, чітко визначеної організаційної будови. Вони досить часто швидко змінюють її так само, як і напрями та організаційні форми діяльності, заради більш раціонального та оптимального досягнення визначеної мети – отримання прибутків і надприбутків. Тому звертається увага на таке: *організація злочинної діяльності відбувається за допомогою мережі злочинців, яка має переваги перед традиційними організаційними структурами завдяки гнучкості, адаптивності, швидкості реагування*³.

Щодо досвіду окремих держав у сфері протидії організованій злочинності, то слід підкреслити таке. У європейських країнах (Велика Британія, Італія, Іспанія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Сербія) є багато цінних напрацювань у сфері протидії організованій злочинності, зокрема розробка стратегії протидії організованій злочин-

¹ Див.: Шостко, О. Ю. Деякі аспекти ситуаційного запобігання організованій злочинності в європейських країнах [Текст] / О. Ю. Шостко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія «Право». – 2012. – Вип. 20, ч. 1, т. 4. – 2012. – С. 98.

² Див.: Неапольська політична декларація і Глобальний план дій проти організованої транснаціональної злочинності [Електронний ресурс] : станом на 27.03.2007 р. // Закони України : информ.-прав. портал. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/tpart01/isx01213.htm>. – Заголовок з екрана.

³ Див.: Шостко, О. Ю. Мережна організація – сучасна риса організованої злочинності [Текст] / О. Ю. Шостко // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. ІВПЗ НАПрН України. – Х., 2011. – Вип. 22. – С. 34–42.

ності, у якій сформульовано чіткі пріоритети стосовно цієї діяльності; передбачені законодавством норми щодо розпуску органів місцевого самоврядування, відсторонення або відставки мерів у разі встановленого зв'язку між ними та організованими злочинними формуваннями; періодична перевірка ефективності застосування законодавства, спрямованого на боротьбу з різними формами кримінальних доходів, одержаних від організованої злочинної діяльності, спеціальною парламентською комісією; «культурна мобілізація» громадянського суспільства, розробка спеціальних освітніх, інформаційних проектів організаціями третього сектору, реальне впровадження в практику комплексних державних програм протидії як організованій злочинності, так і корупції; особливі кримінально-процесуальні норми, які застосовуються для притягнення до відповідальності представників організованих угруповань.

Найбільш ефективним, на наш погляд, є досвід Італії. Складниками успіху цієї країни є доволі «жорстке» законодавство стосовно мафіозних організацій, а також у сфері протидії корупції, високий рівень координації між судовою гілкою влади та органами кримінальної юстиції, наявність в останніх відповідних оперативних повноважень, гнучке кримінальне законодавство, що заохочує співробітництво з правоохоронцями колишніх членів мафіозних організацій (пентиті), адекватне законодавство щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, що призвело до відтоку кримінального капіталу в інші країни, і, безумовно, висока активність громадянського суспільства та його непримиренність у боротьбі з мафією¹.

У багатьох провідних країнах світу спостерігається тенденція до розширення застосування інституту конфіскації злочинних доходів. Багато в чому це пов'язано з принциповою позицією у сфері протидії організованій злочинності і корупції, згідно з якою першочергова увага спрямовується на руйнування економічної бази злочинців.

¹ Див.: Шостко, О. Ю. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / О. Ю. Шостко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – С. 17–18.

Конфіскація детально регулюється низкою міжнародних конвенцій, які підписала та ратифікувала Україна. У кримінальних кодексах багатьох європейських країн конфіскація доходів як додаткова міра покарання або інший захід кримінально-правового характеру може бути призначена за будь-який злочин, пов'язаний з отриманням злочинного доходу, а не тільки за тяжкий або особливо тяжкий. Для доведення фактів незаконного походження доходів застосовуються стандарти не тільки кримінального процесу, а й цивільно-процесуальні норми. Усе більше країн (США, Велика Британія, Франція, Італія) стосовно конфіскації впроваджують у своє законодавство принцип *«reversal burden of proof»* – перенесення тягаря доведення законного походження майна, що підлягає конфіскації, на обвинуваченого (засудженого). Як засвідчив Європейський суд з прав людини в кількох рішеннях, перенесення тягаря доведення щодо конфіскації майна не порушує принцип презумпції невинуватості¹.

Невід'ємним елементом запобігання організованій злочинності є заходи мінімізації корупції. Зв'язок між організованою злочинністю і корупцією може бути подоланий шляхом подвійних зусиль: з одного боку, зусиллями громадянського суспільства за допомогою механізму соціального контролю та через більш ефективну роботу системи кримінальної юстиції – з другого боку. У цьому контексті життєво важливою є профілактика підкупу службовців. У багатьох європейських державах стратегії запобігання і протидії організованій злочинності розробляються з урахуванням корупційних ризиків.

Щодо традиційного (репресивного) підходу у сфері протидії організованій злочинності, то він насамперед пов'язаний із належним функціонуванням системи кримінальної юстиції. Якщо говорити про європейські орієнтири, то особливістю сучасного етапу, який розпочався в новому столітті, є посилення міжвідомчої співпраці правоохоронних та судових органів країн – членів ЄС, утворення спе-

¹ Див.: Шостко, О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах [Текст] : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – С. 237–257.

ціальних структур, таких як Європол, Євроюст, а також налагодження зв'язків між ними та країнами-членами.

Міжнародне інституційне співробітництво в галузі протидії організованій злочинності можна визначити як об'єднання зусиль органів кримінальної юстиції різних країн, спрямованих на запобігання, припинення, розслідування злочинів, притягнення винних до кримінальної відповідальності, розробку стратегії і тактики цієї діяльності, а також удосконалення методів управління уповноваженими структурами та кадровим, науковим, технічним забезпеченням їх роботи.

Аналіз наявних у світі міжнародних наднаціональних структур, які здійснюють контроль над організованою злочинністю, дозволяє констатувати, що існує інтернаціональний та регіональний рівень організації відповідного співробітництва держав. Щодо визначення основних напрямів міжнародної співпраці в Європі та її практичної реалізації, то європейська спільнота йде по шляху вироблення єдиної політики щодо цієї проблеми.

Нові підходи ЄС до інституційної співпраці в означеній сфері викладено в Стокгольмській програмі Ради ЄС «Відкрита і безпечна Європа на захисті громадян» на 2010–2014 рр.¹ Співробітництву правоохоронних органів присвячено підрозділ 4.3.1 цієї програми «Підвищення ефективності співпраці європейських правоохоронних органів». У ньому зазначається, що головна мета ЄС у цій галузі – боротьба з типовими формами транснаціональної злочинності, зокрема з тероризмом, організованою злочинністю, а також поширеними транснаціональними злочинами, які істотно впливають на щоденне життя громадян ЄС. Наголошується, що центром обміну інформацією між правоохоронними органами держав-членів, постачальником послуг і базою для діяльності правоохоронних органів має стати Європол.

¹ Стокгольмська програма Ради ЄС «Відкрита і безпечна Європа на захисті громадян» на 2010–2014 рр. від 02.12.2009 р. № 17024/09 [Електронний ресурс] / Swedish Presidency of the European Union. – Режим доступу: http://www.se2009.eu/en/the_presidency/about_the_eu/justice_and_home_affairs/1.1965. – Заголовок з екрана.

У зарубіжних країнах вирізняються два види органів, які уповноважені здійснювати протидію організованій злочинності: правоохоронні органи загальної компетенції та правоохоронні органи спеціальної компетенції. У більшості країн основним правоохоронним органом загальної компетенції є поліція, яка структурно підпорядкована міністерству внутрішніх справ країни. Органами спеціальної компетенції з протидії організованій злочинності є або підрозділи поліції (міністерства внутрішніх справ), або потужні самостійні (центральні) агентства, служби, департаменти. Самостійні спеціалізовані підрозділи можуть також утворюватися для протидії окремим найбільш поширеним або небезпечним видам (формам) організованої злочинної діяльності, які завдають найбільшої шкоди громадянам і суспільству, – відмиванню брудних грошей, фінансовим злочинам, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків тощо, а також корупції. У деяких країнах (Нідерланди, Італія, Австрія) поширеною є практика утворення так званих цільових міжвідомчих команд – слідчих бригад, до складу яких входять представники різних силових відомств, а також судової системи.

На сьогодні відбувається інтенсивне зближення матеріального та процесуального законодавства окремих країн між собою, що дозволяє більш ефективно використовувати доказову базу, незважаючи на розбіжності в процесуальних формах.

Отже, з урахуванням зарубіжного досвіду стратегічними напрямками протидії організованій злочинності в Україні є дії, спрямовані на зменшення факторів злочинності, спрямування зусиль держави і суспільства на діяльність, що збільшує ризик для злочинця бути спійманим та покараним і ускладнює вчинення злочинів, скорочення зисків від скоєних злочинів, зменшення стимулів злочинної діяльності, вплив на мотивацію потенційних злочинців, активізацію роботи всіх ланок громадянського суспільства.

- В. О. ТУЛЯКОВ** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 1.5.3 – у співавт. з А. С. Макаренко)
- А. С. МАКАРЕНКО** – канд. юрид. наук, доц. (підрозд. 1.5.3 – у співавт. із В. О. Туляковим)
- В. С. ГАВРИШ** – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України (підрозд. 1.5.4)
- В. С. БАТИРГАРЕЄВА** – д-р юрид. наук, старш. наук. співроб. (підрозд. 1.5.5 – у співавт. з В. І. Борисовим)
- В. В. ГОЛІНА** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 1.5.6)
- Є. В. ФЕСЕНКО** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 1.6.1 – у співавт. з А. А. Стрижевською)
- А. А. СТРИЖЕВСЬКА** – канд. юрид. наук (підрозд. 1.6.1 – у співавт. з Є. В. Фесенком)
- Д. О. КАЛМИКОВ** – канд. юрид. наук, доц. (підрозділи 1.6.3, 1.6.4 – у співавт. з О. О. Дудоровим)
- М. В. КАРЧЕВСЬКИЙ** – канд. юрид. наук, доц. (підрозд. 1.6.5 – у співавт. з О. О. Дудоровим)
- М. І. ХАВРОНЮК** – д-р юрид. наук, доц. (підрозд. 1.7)

Розділ 2

- В. І. ШАКУН** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 2.1)
- В. В. ГОЛІНА** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 2.2)
- Є. Л. СТРЕЛЬЦОВ** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 2.3)
- О. М. КОСТЕНКО** – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України (підрозд. 2.4)
- В. С. БАТИРГАРЕЄВА** – д-р юрид. наук, старш. наук. співроб. (підрозд. 2.5)
- В. М. ДРЬОМІН** – д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України (підрозд. 2.6)
- О. М. ЛИТВИНОВ** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 2.7)
- О. Ю. ШОСТКО** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 2.8)
- Т. А. ДЕНИСОВА** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 2.9)

Розділ 3

- Ю. М. ГРОШЕВИЙ** – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України (підрозд. 3.1 – у співавт. з О. В. Капліною)
- О. В. КАПЛІНА** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 3.1 – у співавт. з Ю. М. Грошевим)
- В. І. МАРИНІВ** – канд. юрид. наук, доц. (підрозд. 3.2)
- В. М. ТРОФИМЕНКО** – канд. юрид. наук, доц. (підрозд. 3.3)
- М. Є. ШУМИЛО** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 3.4)
- О. Г. ШИЛО** – д-р юрид. наук, проф. (підрозд. 3.5)

Редакційна колегія:

В. Я. ТАЦІЙ (*співголова редколегії*)

президент НАПрН України, академік НАН України
та НАПрН України;

В. І. БОРИСОВ (*співголова редколегії*)

академік-секретар відділення кримінально-правових наук,
академік НАПрН України;

В. С. БАТИРГАРЕЄВА (*відповідальний секретар*)

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Ю. В. БАУЛІН

академік НАПрН України;

Ю. М. ГРОШЕВИЙ

академік НАПрН України;

М. І. ПАНОВ

академік НАПрН України;

В. Ю. ШЕПІТЬКО

академік НАПрН України;

І. С. МАРОЧКІН

член-кореспондент НАПрН України;

В. І. ШАКУН

член-кореспондент НАПрН України;

А. Х. СТЕПАНЮК

доктор юридичних наук, професор

П68 **Правова доктрина України** : у 5 т. – Х. : Право, 2013.

ISBN 978-966-458-545-0

Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – 1240 с.

ISBN 978-966-458-550-4

У комплексному міжгалузевому дослідженні на підставі досягнень кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінологічної та криміналістичної наук, а також наук кримінально-виконавчого і судового права, юридичної психології та судової експертизи висвітлюються стан, проблеми та шляхи розвитку в Україні наук кримінально-правового циклу. Розглянуто загальнотеоретичні, методологічні та найбільш актуальні прикладні питання цих наук, їх предмет та методи регулювання, тенденції та особливості розвитку. Проведено аналіз сучасної державної політики у сфері боротьби зі злочинністю та основних напрямів реформування правової системи України у цій сфері.

Розраховано на наукових співробітників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вищих навчальних закладів, практичних працівників і широке коло читачів, які інтересуються станом та розвитком кримінально-правових наук в Україні.

УДК 340(477)

ББК 67

© Тацій В. Я., Борисов В. І., Батиргарєєва В. С. та ін., 2013

© Національна академія правових наук України, 2013

© Видавництво «Право», 2013

ISBN 978-966-458-550-4 (т. 5)

ISBN 978-966-458-545-0